

Neljä skenaariota ehkäisevän päihdetyön tulevaisuudesta

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry
Juha Mikkonen, Hanna Heikkilä

Demos Helsinki
Leena Alanko, Mirja Hämäläinen,
Christopher Rowley, Aleksi Neuvonen,
Rosa Smolander

**DEMOS
HELSINKI**

Sisällysluettelo	2
Alkusanat	3
Lukuohje	4
Ehkäisevän päihdetyön tulevaisuuden skenaarit	5
Pohjolan hyvinvointivaltio samoilla raiteilla	6
Yhteenveto.....	6
Talouden taantuma ja digihaasteet	7
Kokonaiskäyttö vähenee, ongelmat kasaantuvat.....	8
Kolmannen sektorin uudet reunaehdot	10
Näin toteutui Pohjolan hyvinvointivaltio samoilla raiteilla -skenaario ...	10
Oman onnensa seppien Suomi	12
Yhteenveto.....	12
Itsensä tuunanneet ja väliinputoajat	13
Yritysten kasvanut rooli	14
Tarve järjestöille kasvaa	15
Näin toteutui Oman onnensa seppien Suomi -skenaario	16
Kurilla kehittyvien isänmaa	18
Yhteenveto.....	18
Tiukka valvonta ja rangaistukset.....	20
Järjestöt kiihtyvän syrjäytymiskiirteen uhrien asianajajina.....	22
Järjestöjen kaventuvat toimintaedellytykset.....	23
Näin toteutui Kurilla kehittyvien isänmaa -skenaario	24
Digiyhteisöjen yhteiskunta	26
Yhteenveto.....	26
Rangaistuksesta luovuttu ja ilmapiiri suvaitseva	27
Juurtunut digitalisaatio	28
Vahvat yhteisöt järjestöjen voimavarana	29
Näin toteutui Digiyhteisöjen yhteiskunta -skenaario.....	30
Lopuksi: Mitä opimme ehkäisevän päihdetyön skenaarioista?	32
Taulukko 1: Tulevaisuustaulukko työn taustalla	34
Kuva 1: Kaksi keskeistä muuttujaa, neljä skenaariota	34
Skenaarioiden tekijät.....	35

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry on kansalais- ja asiantuntijajärjestö, joka toimii valtakunnallisesti päihde- ja pelihaittojen ehkäisemiseksi. Järjestön työ ulottuu lapsista ja nuorista työ- ja eläkeikäisiin. Alkoholiin, tupakkaan ja huumeisiin liittyvän ehkäisevän työn ohella EHYT ry ehkäisee raha- ja digipelaamisesta syntyviä haittoja. Järjestön jäsenistö koostuu 116:stä jäsenyhdistyksestä.

Vuonna 2019 EHYT ry valmistelee uutta strategiaansa vuosille 2020–2024. Strategiatyön tueksi EHYT ry on tuottanut yhdessä ajatushautomo Demos Helsingin kanssa neljä skenaariota ehkäisevän päihdetyön tulevaisuudesta. Skenaarioiden avulla luodaan näkökulmia siihen, mitkä olisivat parhaita keinoja ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseksi nykyisessä nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä.

Tulevaisuuden ennakointi pohjautuu tyypillisesti kehitykseen vaikuttavien keskeisten muuttujien tunnistamiseen. Tämän ennakoitityön taustamuuttujiksi on määritelty päihde- ja rahapelipoliittisen ilmapiirin sallivuus, eriarvoistumiskehitys, taloustilanne, digiosaamisen taso, luottamus instituutioihin, vapaaehtoistoiminnan laajuus, järjestökentän rahoitusrakenne sekä näkemys yksilön vastuusta suhteessa yhteiskunnan vastuuseen.

Lukijan toivomme huomioivan, että julkaisussa esiteltävien skenaarioiden tarkoitus ei ole esittää näkemyksiä toivottavista kehityskuluista eikä aukottomia ennusteita, vaan toimia ensi sijassa ajatusten herättäjänä sekä päihde- ja pelipoliittisen keskustelun virittämisen tukena.

Kiitämme aktiivisesta skenaarioita taustoittavasta työstä Demos Helsinkiä, EHYT ry:n henkilöstöä ja hallitusta sekä kaikkia työhön osallistuneita ulkopuolisia asiantuntijoita, jotka on lueteltu tämän raportin lopussa.

Toivomme antoisia ja virittäviä lukuhetkiä!

Helsingissä 3.1.2019

Juha Mikkonen, toiminnanjohtaja, EHYT ry
Hanna Heikkilä, erityisasiantuntija, EHYT ry

Käsissäsi oleva julkaisu “Neljä skenaariota ehkäisevän päihdetyön tulevaisuudesta” esittelee mahdollisia näkymiä Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry:n tulevaisuuden toimintaympäristöön. Skenaarioiden kautta esitellään neljä erilaista yhteiskuntaa, jotka ovat Pohjolan hyvinvointivaltio samoilla raiteilla, Oman onnensa seppien Suomi, Kurilla kehittyvien isänmaa sekä Digiyhteisöjen yhteiskunta. Skenaariot auttavat hahmottamaan, miksi ja millainen ehkäisevä päihdetyö on tulevaisuudessa vaikuttavaa.

Skenaarioiden kautta lukija hahmottaa neljä eri mahdollista yhteiskuntaa vuonna 2030 ja kuinka niihin on päädytty. Ne osoittavat, kuinka ehkäisevälle päihdetyölle ja järjestökentälle tunnistettujen tärkeiden taustamuuttujien arvot (taulukko 1) voivat vaihdella ja millaisen tulevaisuuden muuttujien eri arvot luovat. Valittujen taustamuuttujien kautta lukija hahmottaa, miten eri tavoin esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan

rooli ja muodot, digitalisaatio, vastuu yksilön hyvinvoinnista, eriarvoistumiskehitys sekä päihde- ja rahapelipolitiikka ja arvoilmapiiri voivat muuttua.

Toteutukseen osallistui EHYT ry:n henkilöstön lisäksi merkittävä joukko suomalaisia päihde- ja rahapelipolitiikan sekä järjestötyön asiantuntijoita, jotka kukin katsovat ehkäisevän työn toimintaympäristöä omasta näkökulmastaan. Asiantuntijoita kuultiin sekä työpajoissa että haastatteleamalla. Hankkeen työvaiheissa huomattiin, että tulevaisuudessa siintää sekä toivottuja tulevaisuuden tiloja että uhkakuvia. Tie toivottuun tulevaisuuteen ei välttämättä käy vaivatta. Nämä tulevaisuusskenaariot auttavat hahmottamaan nyt tehtävien ratkaisujen kauaskantoisia vaikutuksia sekä määrittämään järjestöille parasta mahdollista roolia, jossa ne pystyvät onnistuneesti tukemaan mahdollisimman monen hyvää elämää.

Tulevaisuuskuva:

Tämän työn tulevaisuuskuvat kuvaavat neljän eri yhteiskunnan tilaa vuonna 2030. Tulevaisuuskuvat ovat staattisia, koska ne kuvaavat näkemystä tietyistä tulevaisuuden tilasta. Tulevaisuuskuvioiden rakentaminen voi mahdollistaa esimerkiksi toivottavien tulevaisuuksien tai tavoitteiden tunnistamisen ilman vaatimusta ymmärtää vielä sitä, miten niihin tulevaisuuksiin päästään.

Skenaario:

Tämän työn skenaariot ulottuvat vuodesta 2030 vuoteen 2030. Skenaario on uskottava kertomus siitä, miten johonkin tiettyyn tulevaisuuteen päästään tai päädytään. Skenaariot sisältävät tapahtumaketjun skenaariolle valittuun tulevaisuuskuvaan. Skenaariot ovat hyödyllisiä, koska ne mahdollistavat loogisen ketjun rakentamisen ja kausaliitteisuuksien tutkimisen.

Tulevaisuustaulukko:

Skenaarioiden rakentamisessa on välttämätöntä tehdä tietoinen valinta muuttujista: mitkä ovat tarkastelun kannalta oleellisia muuttujia ja toisaalta mitä muuttujia ei oteta lainkaan huomioon. Näitä muuttujia tarkastellaan tulevaisuustaulukon avulla. Tulevaisuustaulukko on taulukko, jossa sarakkeiden otsikkoina ovat valitut muuttujat ja sarakkeissa mahdollisia arvoja muuttujille. Eri muuttujien eri arvoilla pelaamalla voi luoda erilaisia skenaarioita. Huomiona on, että skenaariot eivät siis koskaan ole kaikenkattavia.

Ehkäisevän päihdetyön tulevaisuuden skenaariot

Pohjolan hyvinvointi- valtio samoilla raiteilla

Yhteenveto

Vuonna 2030 suomalainen yhteiskuntajärjestelmä perustuu monilta osin samankaltaisten instituutioiden toimintaan kuin vuonna 2018. Suomi on globaalissa vertailussa suhteellisen yhdenvertainen ja hyvinvoiva yhteiskunta. Samalla yksilöihin kohdistuu oletuksia pärjätä entistä paremmin, ja ihmiset etsivät uusia tapoja suoriutua paremmin arjessaan.

Yhteiskunta rakentuu vahvalle julkishallinnolle ja perusoikeuksien turvaamiselle. Julkinen sektori on ulkoistanut monia palveluita, joten yrityksillä on merkittävä rooli palveluiden tuottamisessa. Hyvinvointivaltio kuitenkin säätelee palveluja vahvasti ja on onnistunut säilyttämään palvelut kattavina. Valtion alkoholi- ja rahapelimonopolia ylläpidetään edelleen. Moni kokee, ettei päihteitä pidä vapauttaa täysin markkinaehtoiseen myyntiin ja uskoo monopolijärjestelmän vähentävän haittoja. Alkoholien ja tupakan kokonaiskulutus on laskenut nykyisestä.

Päihteiden ongelmakäyttöä pidetään leimavana. Päihteidenkäytön muodot ovat säilyneet pitkälti ennallaan, ja laittomien huumeiden käyttö on kansainvälisesti vertailtuna alhaisella tasolla. Nikotiinituotteiden verotus on korkea ja käyttö alhaista. Päihteiden ongelmakäyttö ja siitä aiheutuvat haitat ovat kasautuneet. Esimerkiksi ikääntyvien alkoholinkäyttö on kasvanut ja he kärsivät liikakäytön aiheuttamista haitoista keskiarvoa enemmän. Toiminnalliset riippuvuudet ovat yleistyneet kaikissa väestöosissa. Ehkäisevällä työllä ei ole riittävästi resursseja tunnistaa laajempaa riskikäyttäytymisen kirjoja ja kehittää oikeanlaista tukea.

Suomen talous on lievässä taantumassa. Talouspakotteet Venäjän ja lännen välillä vaikeuttavat tilannetta. Lisääntynyt maahanmuutto ja pakolaisuus ovat nostaneet esiin integraation, väestöryhmien välisiin suhteisiin ja työllistymiseen liittyviä haasteita, joihin ei ole kyetty luomaan vaikuttavia ratkaisuja. Palveluiden yksityistäminen ei ole tuonut toivottuja säästöjä.

Väestöstä valtaosan elintaso, elämänlaatu ja elintavat ovat hyvät, vaikka kaikki eivät ole pysyneet myönteisessä kehityksessä mukana. Suomalainen yhteiskunta pyrkii kehittämään kustannustehokkaita digipalveluita, mutta digipalveluiden käytön kyvykkyydet ovat jakautuneet epätasaisesti. Merkittävä osa väestöstä kokee itsensä usein ulkopuoliseksi digitaalisten palveluiden äärellä.

Talouden taantuma asettaa paineita kolmannen sektorin rahoitus pohjalle. Julkinen ja yksityinen sektori rahoittavat aiempaa vähemmän järjestökenttää. Järjestöt peräänkuuluttavat digitaalisten kyvykkyyksien edistämistä: järjestöt haluavat tarjota entistä enemmän palveluita digitaalisesti tavoittaakseen ihmisiä vaikuttavasti myös supistuneilla resursseillaan. Kohderyhmien digikyvykkyyksien puutteiden lisäksi tätä rajoittaa se, että vain osa järjestötoimijoista kokee digipalveluiden käytön luontevaksi.

Huomionarvoista tässä yhteiskunnassa

- Talouden taantuma ja digihaasteet
- Päihteiden kokonaiskäyttö vähenee, ongelmat kasautuvat

Talouden taantuma ja digihaasteet

Vuonna 2030 Suomen talous ei kasva. Taantuma johtuu köhivästä digiteknologioiden käyttöönotosta, puutteellisesta osaamisen kehittämisestä ja talouspakotteista. Digikyvykkyyksien epätasainen jakautuminen on yhdenvertaisuusongelma.

Vuonna 2030 Suomen talous on lievässä taantumassa. Taloudellista tilannetta vaikeuttaa riittämätön panostus koulutukseen ja osaamisen kehittämiseen 2020-luvulla. Vaikka yleistrendi on ollut kohti kasvavaa markkinoiden sääntelyn purkamista, ovat talouspakotteet Venäjän ja lännen välillä hankaloittaneet Suomen tilannetta. Toisaalta tuloerot eivät ole revenneet Suomessa, toisin kuin monissa voimakkaan kasvun talouksissa, kuten Kiinassa, Intiassa, Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa. Euroopan taloudella menee kohtalaisesti mutta ei niin hyvin kuin 2020-luvun alussa.

Digitaalisten teknologioiden hyötyjä ei olla onnistuttu soveltamaan Suomessa laajasti ja tasa-puolisesti. Kasvava ja ikääntyvä osa väestöstä kokee itsensä usein ulkopuoliseksi digitaalisten palveluiden, erityisesti kehnosti digitalisoitujen sote-palvelujen, äärellä. Ikääntyvä Suomi edellyttää kustannustehokkaita palveluita, mutta digitaaliset palvelut eivät kykene tarjoamaan tarpeeksi vaikuttavia ratkaisuja. 2010-luvun lopussa toteutetut koulutusleikkaukset ovat hankaloittaneet digitaalisten kyvykkyyksien laajamittaista leviämistä.

Valtion osittain epäonnistuneet toimet digitaalikehityksen edistämiseksi vaikuttavat tasa-arvokehitykseen. Palveluita on ryhdytty digitalisoimaan, mutta usein virastovetoisesti ja ilman vaadittavia resursseja. Julkistalouden paine on vaikuttanut tähän negatiivisesti. Digitaaliset julkiset palvelut eivät ole riittävän helppokäyttöisiä, ja palveluissa esiintyy kiusallisen paljon bugeja. Tämä on vaikuttanut väestön tasavertaiseen mahdollisuuteen hyödyntää julkisia palveluja – varsinkin sote-puolella. Digikyvykkyyksien eriarvoistuminen syö yhteiskunnan yhdenvertaisuutta.

Kolmannen sektorin kannalta julkisten digipalveluiden kompasteleva käyttöönotto on sekä uhka että mahdollisuus. Kolmannella sektorilla on digitalisaation edetessä mahdollisuus tarjota käyttäjälähtöisempiä digipalveluita. Toimivilla ohjelmilla on erittäin kustannustehokasta tavoittaa laajoja ihmismääriä tasaisella laadulla. Tällaisten palveluiden kehittäminen on kuitenkin kallista ja haastavaa, eikä kaikilla keskeisillä kohderyhmillä - tai edes työntekijöillä, palkatuilla ja vapaaehtoisilla - ole kykyä sujuvasti käyttää niitä.

Kolmannella sektorilla on myös mahdollisuus toimia tasapainottavana voimana ja tarjota palveluita perinteisesti kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa. Haasteena on rahoituksen ohella riittävä osaaminen ja ajanmukaisuus: miten kolmas sektori voi pysyä kiinni muuttuvissa tarpeissa, kuten toiminnallisten riippuvuuksien ehkäisyssä, jos se ei tarjoa toimivia digitaalisia palveluita?

Kokonaiskäyttö vähenee, ongelmat kasaantuvat

Kulttuurin muutos, osin onnistuneesti säilytetyt universaalit palvelut ja matalat tuloerot ovat omalta osaltaan vähentäneet enemmistön päihteidenkäyttöä. Toisaalta on etenkin ikäihmisistä koostuva väestönosa, joka kärsii päihteiden aiheuttamista haitoista keskiarvoa enemmän.

Vuonna 2030 alkoholin ja tupakan kokonaiskulutus Suomessa on pienempi kuin nyt. Tätä pitkälti selittää 1990- ja 2000-luvulla syntyneiden päihdekäyttäjyminen. Ikääntyvä väestö ja ikäluokkien erilaiset tottumukset näkyvät alkoholinkäytön ja toiminnallisten riippuvuuksien kasvuna ja kasaantumisena ikäihmisille. Eri maahanmuuttajaryhmät, erityisesti ikääntyvät, ovat yksi väestönosa, jolle päihdeongelmat kasautuvat, ja joita on kulttuurimuurinkin takia hankala tavoittaa perinteisillä yhdenmukaisilla palveluilla. Tupakkatuotteiden käyttö laskee Suomessa kiristyneen verotuksen ja sääntelyn sekä tapakulttuurin muutoksen myötä. Sähkötupakan ja nuuskan käyttö on yleistynyt, mutta nuuskan myyntiä ei ole laillistettu.

Trendien syklit ovat nopeampia ja toiminnalliset riippuvuudet lisääntyvät. Yksilöihin kohdistuu enemmän paineita, kuten esimerkiksi vaatimus ylisuoriutumiseen työelämässä työmarkkinoiden kilpailun kiihtyessä sekä vapaa-ajalla hyvinvointiin ja erityisesti mielen toimintakykyyn liittyviä ongelmia. Esimerkiksi pornon, somen ja shoppailun ympärille kehittyä uutta ongelmakäyttäytymistä.

Ehkäisevä työ jumiutuu totuttuun. "Perinteiset" päihdeongelmat (tupakka, alkoholi, huumeet) ja päihteiden saatavuutta rajoittava lainsäädäntö hallitsevat julkista keskustelua. Siksi ehkäisevän työn tekijät eivät sen rahoittajat ole osanneet reagoida ajoissa "uusiin" ongelmiin – kuten toiminnallisiin riippuvuuksiin, uusien huumeiden

mukanaan tuomiin haittoihin ja ikääntyneiden maahanmuuttajien tarpeisiin – eivätkä ole onnistuneet vaikuttamaan näiden yhteisiin juurisyihin. Ehkäisevä työ ei ole onnistunut syrjäytymiskiirteen jarruttamisessa eri ongelmien kasaantuessa talouden taantumassa yhä vahvemmin, minkä taustalla on ollut hitaus uusien teknologioiden ja tieteen kehityksen hyödyntämisessä.

Nettipeliriippuvaiset lääkitsevät itseään päihteillä, sillä heidän kohtaamiseensa verkon areenoilla ei ole osaavia ehkäisevän työn tekijöitä, jotka tukisivat heitä rakentavaan osallistumiseen ja elämänhallinnan rakentamiseen peliyhteisöissä. Rahapeleihin ja shoppailuun koukussa olevat työttömyyden uhan ahdistamat pienten lasten vanhemmat

hakevat lievitystä ahdistukseen särkylääkkeiden ja lihasrelaksanttien avulla, joita yksityistetyistä apteekeista saa yhä helpommin. Ehkäisevän työn haasteiden pirstaloituessa vaaditaan entistä holistisempaa lähestymistapaa. Selvää on, että tämän kaltaisessa maailmassa ehkäisevän päihdetyön toimijoiden tulee pohtia, miten syrjäytymisvaarassa olevat ja etenkin nuoret löytäisivät luotettavan ja turvallisen suhteen johonkin aikuiseen.

Kolmannen sektorin uudet reunaehdot

Talous taantuu ja vahva julkinen sektori on ulkoistanut monia palveluita yrityksille, mikä on johtanut kolmannen sektorin toimintamahdollisuuksien kaventumiseen. Julkisen rahoituksen hiivuttua muut rahoituslähteet eivät ole paikanneet resursointia. Myös ehkäisevän työn järjestökentällä niukkenevat resurssit ovat luoneet haasteita toiminnan pitkäjänteiselle kehittämiselle ja ovat pakottaneet keskittymään reagoimaan näkyviin ongelmiin.

Vuonna 2030 ehkäisevän työn kannalta keskeistä on yhä ihmisen kokonaisvaltainen tilanne ja hyvinvointi, kuten työllistyminen ja osallistumisen mahdollisuudet muuttuvassa yhteiskunnassa. Suomalainen alkoholi- ja tupakkapolitiikka ovat yhä kansainvälisiä onnistumistarinoita, mutta tarvetta olisi puuttua yhä vaikuttavammin toiminnallisiin riippuvuuksiin ja nuorten alati kehittyvien laittomien huumeiden käyttöön. Voimavarana kolmannella sektorilla on yhteisvastuuta korostavan ilmapiirin tukemana vahvasti hyväksytty vapaaehtoistyö.

Taantuvassa taloudessa kolmannen sektorin tarvitsee perustella olemassaolonsa ja rahoitustarpeensa entistä tarkemmin. Julkinen ja yksityinen sektori rahoittavat vähenevässä määrin järjestöjä. Tiukka talous pakottaa järjestöjä keskittymään niiden ydintehtäviin, mikä hidastaa järjestöjen uudistumista ja uusien toimintamenetelmien kehittämistä. Tutkimusrahoitusta on leikattu, ja ehkäisevä työ ei kykene resurssipaineen alla panostamaan toimintansa laadukkaaseen arviointiin. Vaikutusten puutteellinen arviointi heikentää järjestöjen varainhankintaa sekä niiden yhteiskunnallista arvostusta entisestään.

Nuorten muuttunut asenne vaatii ehkäisevältä työltä uutta viestinnällistä lähestymistapaa. Rehvakas alkoholin ja tupakan käyttö ei enää kiinnosta nuoria. Tämän seurauksena ehkäisevän päihdetyön järjestöjen on mietittävä, miten kohdata nuoret tukien heitä hyvinvoinnin rakentamisessa ja vastuullisessa päihteidenkäytössä. Päihteidenkäytön painopiste on nuorten keskuudessa siirtynyt alkoholista laittomiin huumeisiin. Ehkäisevän työn kenttä kytkeytyy yhä vahvemmin alati uusiutuviin laittomiin päihteisiin ja heterogeenisten nuorisoryhmien tavoittamiseen heille kohdennetuilla menetelmillä.

Ehkäisevän työn toimijat navigoivat kulttuurissa, jossa osa laittomista päihteistä on sosiaalisesti varsin hyväksyttyjä. Tämä aiheuttaa sisäisiä ristiriitoja sen välillä, ehkäistäänkö käyttöä vai keskitytäänkö mahdollistamaan turvallisia käyttötapoja ja hyvää hoitoon ohjausta haittojen ehkäisemiseksi. Ennaltaehkäisyn ohella painopisteeksi onkin noussut haittojen vähentäminen, mikä vaatii yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumista uusilla mutta joillekin ehkäisevän työn järjestöille haastavilla tavoilla.

Talouden taantuma, kehnot digitaaliset palvelut ja ongelmakäytön sekä muiden riskikäyttäytymisen muotojen kasautuminen on siirtänyt ehkäisevän päihdetyön painopistettä kohti vaikeasti syrjäytyneiden ongelmakäyttäjien tukea ja edunvalvontaa. Tähän on vaikuttanut myös ehkäisevän päihdetyön heikko resursointi, joka ei ole mahdollistanut vaikuttavien ennaltaehkäisevän työn menetelmien kehittämistä. Suomen julkiset koulutus-, sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut ovat pysyneet eurooppalaisittain hyvällä tasolla, mikä on poistanut painetta ehkäisevän työn kentältä vahvistaa ennaltaehkäisevän työn laatua. Kenttä kipuilee yrittäessään löytää tasapainoa ongelmakäytössä auttamisen ja ehkäisevän työn välillä.

Ikääntyvän väestön ongelmat ja ehkäisy ovat vahvasti työn fokuksessa. Ikääntyneiden ongelmien lisääntyessä ehkäisevä työ voi erikoistua tähän ikäryhmään tarjoamalla heille kohdennettua toimintaa, kuten yhteisöllistä asumista, vertaistuen fasilitointia ja lähipalveluja.

Näin toteutui Pohjolan hyvinvointivaltio samoilla raiteilla -skenaario

Säätely ja asenteet

Suomi voittaa EU-tuomioistuimessa, jossa kyseenalaistettiin päihde- ja pelimonopoli. Monopolit jäävät voimaan.

Kansainvälinen alkoholiteollisuus ja päivittäistavarakauppa eivät ole merkittävästä lobbaamisesta huolimatta onnistuneet yli miljardin alkoholimarkkinoiden siirtämisessä pois Alkolta. Pienet suomalaiset panimot tukevat alkoholimonopolia.

Hallitus keskustelee Norjan ja Ruotsin kanssa vahvan päihdepolitiikan linjauksista. Päätetään ylläpitää pohjoismaista WHO:n suosittelemaa linjaa ja monopolia.

Valtio kiristää päihteiden verotusta tuntuvasti.

Tupakointi kielletään kaduilla.

Huumeiden käytön arvioidaan nousseen.

Päihdepolitiikkaan tehdään lähinnä päivityksiä ja pieniä ehdotuksia suurten linjauksien sijaan.

Yhteisöt

Sote-uudistus menee läpi 2019–2023 hallituskaudella.

Sotesta tulee voimaan markkinamalli, joka syrjäyttää 3. sektorin toimintaa.

Järjestökentällä on vaikeuksia osoittaa vaikuttavuuttaan rahoittajille.

Toiminnallisista riippuvuuksista puhutaan valtamedioissa, ja ikääntyvien päihteidenkäyttö jatkuu.

Veikkauksen edunsaajilleen jakamat avustukset ovat pienentyneet tasaisesti. Muut rahoituslähteet eivät kykene täyttämään rahoitusvajetta.

Kansainvälisesti tekoäly ja kuluttajille suunnattu terveysteknologia ovat mullistaneet päihdetyön ja hyvinvointijärjestöjen kenttää.

Sote/hyte-alan järjestöt etsivät uusia tapoja selvittää valinnanvapauslain arjessa.

Tutkimus osoittaa: Ongelmakäytön sosiaalisen leiman havaitaan lisänneen nuorten päihteiden käyttöä, ei päinvastoin.

2020

2025

2030

Oman onnensa seppien Suomi

Yhteenveto

Vuonna 2030 Oman onnensa seppien Suomessa suurella osalla väestöstä menee hyvin, mutta eriarvoisuuden kasvulla on vaikutuksia yhteiskunnalliseen ilmapiiriin. Väestön luottamus instituutioihin on heikkoa, ja yhteiskunnan yleinen arvopohja korostaa yksilön vapautta, vastuuta ja valintaa.

Suuri osa julkisista palveluista on yksityisten toimijoiden tarjoamia, ja ne tuottavat monia järjestöille aiemmin kuuluneita palveluita. Peruspalvelut ovat eriytyneet, joten esimerkiksi sille, mitä koulua henkilö on käynyt, on nykyistä suurempi merkitys myös myöhemässä elämässä.

Peli- ja päihdepolitiikka sekä vallitseva ilmapiiri ovat sallivia. Kannabiksen käyttö on laillistettu ja alkoholi- ja pelimonopolit on purettu. Päihteitä käytetään vuotta 2018 enemmän. Lääkeyritykset sekä laillisten päihteiden tuottajat ovat näkyvimpiä vaikuttajia yhteiskunnallisessa keskustelussa muun yksityisen sektorin ohella.

Suomen talous kasvaa ja Suomi on digitaalisten innovaatioiden kärkimaita. Digitaalisten innovaatioiden markkinat ovat globaalit, ja osalle väestöstä on kertynyt huomattavasti keskiarvoa suuremmat kyvykkyydet pärjätä näillä markkinoilla ja kerryttää niillä suurta omaisuutta. Eriarvoistuvassa yhteiskunnassa hyvinvointiongelmien kasaantuvat yhä vahvemmin

pienelle joukolle, jonka kokemusmaailma karkaa kauemmaksi sekä eliitistä että keskiluokasta.

Suomessa järjestöjen ja vapaaehtoistyön rooli yhteiskunnassa on merkittävä, ja ne ovat yksilölle tärkeä osallistumisen muoto.

Kasvava osa järjestöjen työvoimaresursseista kuuluu toiminnan rahoituksen hankintaan ja hallintoon. Yritykset tekevät yhteistyötä järjestöjen kanssa, mutta kilpailussa yritysten resursseista pärjäävät esimerkiksi lasten ja nuorten hyvinvointiin tai ympäristöön liittyvät järjestöt. Ihmiset kuuluvat kansallisten verkostojen ohella globaaleihin digiyhteisöihin esimerkiksi pelamisen ja kokemusasiantuntijätiedon jakamisen kautta.

Väestö moninaistuu ja erityisryhmät, kuten vammaiset, ikääntyneet ja maahanmuuttajat, tarvitsevat räätälöityjä ehkäiseviä päihdetyön palveluita. Heitä, jotka eivät ole pysyneet digitalisaatiokehityksessä mukana, on oman onnensa seppien Suomessa entistä vaikeampi tavoittaa palvelutarjonnan perustuessa digitaalisiin malleihin.

Huomionarvoista tässä yhteiskunnassa

- **Itsensä tuunanneet ja väliinputoajat**
- **Yritysten kasvanut rooli**

Itsensä tuunanneet ja väliinputoajat

Vuonna 2030 laajempi saatavuus ja kasvava tarjonta ovat lisänneet ja monipuolistaneet suomalaisten päihteiden kokonaiskulutusta.

Markkinat kehittävät keinoja vaikuttaa yksilön käyttäytymiseen. Kannabiksen käytön laillistamisen sekä pelimonopolin purun myötä kasvanut päihde- ja peliteollisuus on kehittänyt uusia tapoja vaikuttaa yksilön käyttäytymiseen ja asenteisiin, esimerkiksi saatavuuden, uusien tuoteperheiden, kohdennetun markkinoinnin ja lobbauksen kautta. Psykelaakkeita kehitetään yhä tehokkaammiksi, mutta niiden väärinkäytön haitat kasvavat.

Vallitseva päihdepolitiikka lisää päihteiden kokonaiskulutusta eri väestöryhmissä. Päihde- ja pelimarkkinoiden kasvu on tiukentanut alan kilpailua ja lisännyt tuotteiden hintakilpailua. Kauppa on siirtynyt nopeassa ajassa lähes kokonaan verkkoon, mikä osaltaan on hankaloittanut sekä laillisen että laittoman kaupan valvontaa ja osaltaan lisännyt sekakäyttöä.

Päihteidenkäyttö kuvastaa eri väestöryhmien elämäntyyliä. Vuonna 2030 varakkaampi väestönosa panostaa päihteidenkäytössä personoituihin ja korkealaatuisiin tuotteisiin. Suosittuja ovat hyvinvointituotteet, kuten urheilusuorituksesta palautumista vauhdittamaan myydyt laillistetut kannabisvalmisteet. Lääkeaineita sisältävät funktionaaliset virvokkeet sekä yksilön elämäntapaa korostavat personoidut päihdevalmisteet ovat yhä laajemmin käytössä Suomessakin, sillä huumeita on laillistettu maailmalla laajasti, ja aktiivisen tuotekehityksen tuloksia on yhä helpompi kuljettaa Suomeen. Alemmissa tuloluokissa käytetään suurille massoille tarkoitettuja tuotteita.

Päihteidenkäyttöä suositaan, mutta liikakäyttöä vieroksutaan. Vuonna 2030 päihteidenkäyttö on hyväksyttyä, ja vaatavilla työmarkkinoilla mielialalääkkeiden käyttö huipputulosten saavuttamiseksi on normaalia. Työterveysyritykset ovat lääkefirmojen kohdennetun ja yhä avoimemman markkinoinnin kohteena. Hyvinvoiva väestö kuluttaa hyvinvointiin ja elämänhallintaan liittyviä palveluita, ja myös esimerkiksi päihteidenkäyttöön liittyviä digitaalisia palveluita. Päihdeongelmat ovat kuitenkin stigmatisoituja. Ongelmakäyttöön liittyvä leimaantumisen pelko hidastaa monien hoitoon hakeutumista kaikissa tuloluokissa.

Tupakoinnin väheneminen jatkuu, mutta esimerkiksi sähkötupakka ja muut uudet markkinoille tulevat tupakkatuotteet luovat trendejä. Myös kannabiksen laillistaminen on lisännyt kannabisyhtiöiden näkyvyyttä kuluttajamarkkinoilla. Yhtiöt ovat solmineet yhteistyösopimuksia esimerkiksi kauneus-, alkoholi- ja urheilubrändien kanssa.

Erityisryhmät tarvitsevat heille räätälöityjä ehkäiseviä palveluita. Päihdeongelmien lisäksi ihmisillä on aiempaa enemmän ja useammin muita ongelmia. Päihteidenkäytön ylisukupolviset ketjut vahvistuvat eivätkä esimerkiksi mielenterveyspalvelut lisäänty samalla tahtia tarpeen kanssa. Vahvasti stigmatisoidut sosiaaliset ongelmat ja päihdeongelmat kasautuvat voimakkaasti niille joilla on vähän resursseja ja tukiverkostoja. Pärjääviin kohdistuvat kovat suorituspainet altistavat myös heitä ongelmien kasautumiselle, ja julkisen vastuun ja palvelujärjestelmien rapautuminen on mahdollistanut myös hyväosaisten putoamisen turvaverkkojen ulkopuolelle.

Yritysten kasvanut rooli

Julkisen vallan rooli on Oman onnensa seppien Suomessa pienentynyt ja sote-palveluista suurin osa on yritysten tuottamia.

Vuonna 2030 suuri osa julkisista palveluista on yksityisten toimijoiden tuottamia. Yksityiset palvelut ovat korvanneet julkisen sektorin lisäksi myös kolmannen sektorin tuotantoa. Talouskasvu tukee palveluiden julkista rahoitusta, mutta poliittinen ilmapiiri ohjaa vahvemmin yksilön vastuuseen ja kuluttajan valinnanvapauteen. Valtaosa keskiluokasta käyttää yksityisiä palveluita, mutta saavat tukea julkisesta rahoituksesta palvelusetelin kaltaisella järjestelmällä. Sote-palveluiden kentällä on monenlaisia toimijoita, joista osa on kansainvälisiä ja vahvasti digitaalisiin ratkaisuihin perustuvia.

Yritykset lisääntyvät yleishyödyllisten järjestöjen kadotessa, ja järjestöt perustavat osakeyhtiöitä palveluidensa myyntiä varten. Osakeyhtiön perustaminen vaatii järjestöiltä uutta osaamista esimerkiksi palvelullistamisen ja myyntityön suhteen.

Vakuutusyhtiöillä ja muilla yrityksillä on vahva vaikutus kulttuuriin ja asenneilmapiiriin. Sosiaali- ja terveysalan yrityksillä on sekä näkyvyyttä että valtaa julkisessa keskustelussa. Näille houkuttelevia asiakkaita ovat hyvinvoivat keskiluokkaiset kuluttajat, ja yritykset panostavatkin ennaltaehkäisyyn ja itsestä huolehtimiseen. Hyvinvointiin ja terveyteen liittyvien digitaalisten ratkaisujen kehittyminen tukee tätä. Oman hyvinvoinnin monitorointi ja optimointi on suurelle osalle hyväosaisista asiakkaista arkipäivää. Vakuutusyhtiöillä on valta-asema määrittää kuinka ehkäisevää työtä rahoitetaan ja siten suunnata kansanterveystyön painopisteitä.

Lahjoitukset ovat yrityksille luonteva yhteiskunnallisen osallistumisen tapa. Hyväntekeväisyyden merkitys yhteiskunnassa on ylipäätään lisääntynyt. Monet yritykset tekevät yhteistyötä järjestökentän kanssa, mutta kilpailussa yritysten resursseista pärjäävät erityisesti esimerkiksi lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvät teemat ja ympäristöjärjestöt.

Tarve järjestöille kasvaa

Järjestöille on suuri tarve, ja ehkäisevän työn uusia painopisteitä syntyy tarpeiden muuttuessa. Järjestöt ja ehkäisevä työ ovat löytäneet myös uusia keinoja toimintansa rahoituksen varmistamiseksi.

Yhteiskunnallinen arvomaailma on kilpailuhenkinen ja korostaa yksilön vastuuta. Vastapainona ehkäisevän työn toimijat ottavat kantaa sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja empatian puolesta sekä tuovat julkiseen keskusteluun argumentteja päihdepolitiikan kiristämisen puolesta. Järjestöjen asiantuntijarooliin kuuluu tuottaa tietoa päihdeidenkäytön ja riskikäyttäytymisen ongelmien moninaisuudesta, erikoisryhmien tarpeista sekä korostaa tutkitun tiedon merkitystä päätöksenteossa. Yhteiskunnan marginaaleissa olevat tarvitsevat puolestapuhujia, joilla ei ole vain kaupallisia intressejä heille tarjottavissa palveluissa.

Rahoituspohjan muutokset vaativat järjestöiltä uusien verkostojen rakentamista ja yhteistyömallien etsimistä. Vakuutusyhtiöt määrittävät pitkälti kansanterveystyön suuntaa, minkä vuoksi ne ovat myös nousseet yhdeksi tärkeimmäksi ehkäisevän työn kumppaniksi. Yhä suurempi osa järjestöjen työstä liittyy toiminnan rahoituksen varmistamiseen. Ehkäisevän työn tekijöiden on vakuutettava julkisessa keskustelussa työn merkitys yhteiskunnallisen eriarvoistumisen jarruttajana esimerkiksi lasten koulunkäyntivalmiuksien parantamisen kautta.

Vakuuttamisessa on osin onnistuttu, ja ehkäisevän työn tutkimusnäyttö ja -osaaminen ovat Suomessa kasvaneet. Ehkäisevän työn toimijat osaavat yhä paremmin myydä

vakuutusyhtiöille ja julkisen sektorin asiakkailleen tuotteistamia yksilöiden elämänhallintaa ja tuottavuutta tukevia palveluita.

Järjestöjen rooli julkisten palveluiden tarjoajana kasvaa erityisesti ehkäisevän työn ja heikommin pärjäävien kohdalla. Kehityksen taustalla on julkisten instituutioiden vallan ja roolin pienentymisestä johtanut kolmannen sektorin kasvu. Kun töitä on enemmän ja julkisten varojen takaamat resurssit niukemmat, myös vapaaehtoistyön ja lahjoittamisen merkitys suurenee. Järjestöjen täytyy kilpailla huomiosta. Kuitenkin järjestöjen välinen yhteistyö, tiedonjako ja kyvykkyyksien kasvattaminen on ratkaisevaa, jotta koko kentän toimintaedellytykset taataan.

Tiukoista taloudellisista resursseista huolimatta järjestökentällä riittää töitä, ja uusia painopisteitä syntyy tarpeiden muuttuessa. Esimerkiksi toiminnallisten riippuvuuksien myötä ehkäisevä työ kytkeytyy yhä enemmän hyvinvoinnin tukemiseen ja mielenterveysongelmien hoitoon. Yhteistyötä tehdään muun muassa koulujen kanssa. Palvelut eriytyvät esimerkiksi tuloluokan ja elämäntavan mukaan. Toisten ongelmiin liittyy monia päällekkäisiä elämänhallinnan haasteita. Toisilla taas "itsensä huippuun virittäminen" on mennyt liiallisuuksiin mutta luo samalla markkinoita ehkäisevän työn toimijoille, joiden tuotoilla voidaan rahoittaa myös heikompiosaisen palveluita. Tarpeeseen vaikuttavat myös uusiin huumeisiin liittyvät ilmiöt ja väestön moninaistuminen.

Järjestökentällä eri alojen yhteistyö ja fuusiot lisääntyvät, jotta uusiin tarpeisiin pystytään vastaamaan. Vapaaehtoistyö, kuten vaateapu, taloudellinen neuvonta ja asunnottomuuden ehkäisy, lisääntyy.

Näin toteutui Oman onnensa seppien Suomi -skenaario

Säntely ja asenteet

Hyvinvoiva väestö panostaa omaan hyvinvointiinsa ja terveyteen paljon, mutta huono-osaisten terveydessä on heikentävä trendi.

Sote-uudistus menee läpi ja parantaa yksityisten toimijoiden toimintamahdollisuuksia

Yksilön vastuuta ja vapautta korostavat puolueet ovat politiikassa vallalla, ja ajattelu ohjaa myös päihdepolitiikkaa.

Rahapelimonopoli puretaan.

Peruspalveluiden yksityistäminen on heikentänyt sote-henkilöstön päihdeosaamista ja luonut niihin laatueroja.

Yritykset kantavat terveydestä päävastuun, mikä vaikeuttaa vaikeasti hoidettavien moniongelmaisten ihmisten hoitoa.

Rahapelibisnes kehittää uusia houkuttelevia pelaamistapoja pelillistämisen ja immerstiivisen XR-tekniikan avulla.

Alkoholimonopoli puretaan, ja kannabistuotteet laillistetaan.

YK:n linjaukset menettävät merkitystä, yritysten valta julkisessa keskustelussa on kasvanut.

Yhteisöt

Suomessa uutisoidaan tiheämmin instituutioiden, kuten poliisin, luottamusta murentavia skandaaleja.

Maahanmuuttoon liittyvät kriisitilanteet ovat kääntyneet kasvuun.

Kansalaiset eivät luota poliisin kykyyn ylläpitää järjestystä ja harrastavat esimerkiksi katupartiointia.

Asuinalueilla ei ole moninaisuutta eikä sitä haluta, suurimmissa kaupungeissa on aidattuja asuinalueita.

Yliopistot siirtyvät lukukausimaksuihin ja kouluja yksityistetään.

Kunnat ovat yksityistäneet palvelunsa ja pisteyttäneet niiden asiakkaat.

Vanhemmat panostavat lasten menestykseen, ja lapset nähdään kilpailijoina toisilleen.

Koulujen oppilaat on eriytetty hyviin ja huonoihin kouluihin, ja koulutaustan merkitys kasvaa.

Yksilöt perustavat ennätysmäärän itseään mittaavien sosiaalisen median yhteisöjä.

Yksilön vastuun kärjistymisen tuoma ahdistus lisää vapaaehtoistyötä.

2020

2025

2030

Kurilla kehittyvien isänmaa

Yhteenvedo

Vuonna 2030 Suomella menee sekä hyvin että huonosti ja yhteiskunnallinen eriarvoisuus on räikeää. Yhteiskunta rakentuu aiempaa vahvemmin individualistiselle arvopohjalle, ja hyvinvointiyhteiskunnan rakenteita on purettu. Kansalaisten hyvinvointia horjuttavia riskitekijöitä ei hoideta rakenteellisesti. Esimerkiksi eri sosiaalisten ryhmien sekoittamisesta on luovuttu asuntopolitiikassa, yksityiset koulut ovat yleistyneet ja kansalaisten digitaidot keskittyvät huippuosaajille.

Suomalainen yhteiskunta on tiukka valvontakoneisto, jossa kontrollia on lisätty ja rikkeistä seuraavia rangaistuksia kovennettu. Tiukka sääntely ja ilmapiiri peli- ja päihdepolitiikassa vahvistavat väestön jakautuneisuutta “hyviin” ja “huonoihin” päihteidenkäyttäjiin ja pelaajiin, ja ongelmakäyttöä stigmatoidaan vahvasti. Tiukka kontrolli ja kovat seuraamukset näkyvät kaikessa lainsäädännössä ja ovat yhteiskunnan keinoja luoda turvallista elinympäristöä kansalaisille.

Valtio on tehostanut alkoholin, tupakan ja rahapelien kontrollia. Vuonna 2030 monopolit ovat vahvistuneet merkittävästi entisestään. Alkoholi on poistettu kokonaan

ruokakauppojen valikoimista. Verkossa monopolin alustojen ulkopuolella tapahtuvaa rahapelaamista pyritään rajoittamaan verkkosivujen estoilla, ja pankit rajoittavat laittomiksi säädettyjä rahansiirtoja ulkomaalaisista rahapeliyhtiöistä.

Näyttöön pohjaavien kontrollikeinojen ohella ovat populistiset paljon huomiota saavat toimet korostuneet kasvavassa määrin.

Tällaisia ovat päihdeongelmia ehkäisemisen sijaan kiihdyttävä käyttäjiä leimaava moralisoiva valistus ja päihteidenkäyttöön liittyvien sääntörikkomusten yhä kovemmat ja suurelle yleisölle näkyväksi tehdyt rangaistukset. Silti kansanterveysperustainen saatavuuden ja markkinoinnin sääntely on jo ehtinyt vaikuttaa suotuisasti laillisten päihteiden käytön trendeihin. Yhdessä muiden Pohjoismaiden kanssa Suomi kuuluu yhä vähän päihteitä käyttäviin kansakuntiin globaalissa vertailussa. Tätä on kuitenkin ryhtynyt murentamaan päihde- ja peliteollisuuden ympärille kytkeytynyt harmaa talous ja rikollisuus. Tämä on saanut päihteidenkäytön jälleen nousuun ja osaltaan kiihdyttänyt poliisin sekä oikeuslaitoksen rangaistuksiin perustuvan linjan koventamista.

Suomen kansantalouden kasvu on voimakasta. Talouskasvua ja yhteiskunnan vakautta häiritseviä tekijöitä, kuten päihteidenkäyttöä ja ei-työperäistä maahanmuuttoa, säännellään tiukasti, ja sääntelylle on saatu kansalaisten tuki.

Vapaaehtoistyötä tehdään merkittävästi vähemmän. Empatia toisenlaisia ja eri ryhmiin kuuluvia ihmisiä kohtaan on laskussa. Erityisesti päihde- ja mielenterveysongelmat ovat stigmatisoituja, ja ne nähdään yksilön omalla vastuulla oleviksi ja omista valinnoista johtuviksi. Järjestöjä rahoitetaan osin rahapelimonopolin kautta, mutta varoja ohjataan lähinnä hyväosaisten valitsemille järjestötyön aloille ja stigmatisoidumpia kenttiä vältellään. Varainkeruu ja lahjoitukset sekä yritysmaailman sponsoroinnit toimivat vaihtoehtoisina rahoituskanavina.

Vuonna 2030 ehkäisevälle päihdetyölle on iso tarve. Toimijoita tarvitaan päihdetyön paikan puolustamiseen sekä rakenteellisten päihdetyön keinojen ajamiseen korjaavien toimenpiteiden ja rangaistusten rinnalle. Ehkäisevän työn kenttä tasapainoileekin sosiaalisen leimaavuuden vastustamisen, (käyttäjien) ihmisoikeuksien ajamisen sekä rahoittajien ja yleisön suosimien tukikohteiden välillä.

Huomionarvoista tässä yhteiskunnassa

- **Tiukka valvonta ja rangaistukset korostumassa ehkäisykeskeisen sääntelyn kustannuksella**
- **Järjestöt kiihtyvän syrjäytymiskiirteen uhrien asianajajina**

Tiukka valvonta ja rangaistukset

Vuonna 2030 Suomi perustuu yksilönvapautta ja vastuuta korostavaan yhteiskuntamalliin, joka rakentuu ankaralle lainsäädännölle ja tiukalle kontrollille eri elämänalueilla. Päihde- ja pelimarkkinat ovat kokonaan valtion ohjaamia. Ongelmakäytön leimaavuuden hiljainen tuki ja kovien seuraamusten on tarkoitus minimoida ei-toivottua käytöstä ja luoda turvallinen elinympäristö kansalaisille.

Viranomaisilla on tiukempia valvonnan keinoja joilla pyritään kitkemään päihteisiin liittyvää rikollisuutta. Valtio pyrkii vaikuttamaan laittomiin päihdemarkkinoihin tiukalla lainsäädännöllä sekä kontrolloi tiukasti laillisten päihteiden markkinointia. Samalla yhteiskunta ei kykene puuttumaan riskikäyttäytymisen takana oleviin rakenteisiin, joista osattomuuden kasautuminen ja hyvinvoinnin eriarvoistuminen johtuvat.

Tiukka sääntely ja ilmapiiri peli- ja päihdepolitiikassa lisäävät riskikäyttäytymistä muilla alueilla. Erityisesti hyväosaisissa väestöosissa toiminnalliset riippuvuudet lisääntyvät kun päihteiden riskikäyttöä vältellään leimaantumisen pelossa. Ongelmakäytön stigmatisointi vahvistuu ja kahtiajako “hyviin” ja “huonoihin” päihteidenkäyttäjien vahvistuu. Yksilön hyvin hallittu sallittujen alkoholi- ja nikotiinituotteiden käyttö on vahvasti normitettua ja linkitetään nuhteettomaan kansalaisuuteen. Poikkeamat tästä normista nähdään yhteiskuntaa uhkaavina häiriötekijöinä.

Vuonna 2030 alkoholin kokonaiskulutus on hieman laskenut saatavuuden ja markkinoinnin rajoitusten myötä. Samalla riskikäyttäjien määrä on lisääntynyt ja käyttöön liittyvä stigma voimistunut. Myös huumeiden käyttö on lisääntynyt yhä enemmän marginalisoituneissa riskiryhmissä niin, että se näkyy jo väestötasollakin kohoavina trendeinä. Rikollisuus koetaan yhä suuremmaksi uhaksi. Rikosten rangaistuksia kovennetaan asteittain osin populistisesti hakien maksimaalista näkyvyyttä rangaistustoimille todellisia vaikutuksia seuraamatta. Tämä osaltaan eriarvoistaa yhteiskuntaa entisestään.

Rahapelaaminen kokonaisuudessaan on vähentynyt tehokkailla estopalveluilla, mutta haitat kasautuvat siinäkin. Valtio on ottanut pelihaittojen kitkemisen agendalleen ja saanut siihen järjestösektorin ja muiden edunsaajien tuen rakennettuaan vaihtoehtoisia veropohjaisia rahoituskanavia. Julkinen valta ylläpitää ja kehittää jatkuvasti monopolinsa ulkopuolella tapahtuvan verkkopelaamisen estomekanismeja. Pankit pyrkivät estämään ulkomaalaisilta rahapelisivustoilta tehtäviä rahansiirtoja. Estot eivät kuitenkaan ole aukottomia, ja entisen kaltaiset peliongelmat jatkuvat. Pikavipit kasaantuvat pienituloisille kiihdyttäen heidän pelaamistaan pikavoittojen toivossa.

Varakkaampia varten rakennetaan erillisiä kasinoja sekä muita pelaamisen nautinnollisuuteen ja elämyksiin keskittyviä palveluita. Näin pelaaminen pyritään tuomaan arjen keskeltä marketeista ja kännyköistä helpommin kontrolloitaviin konteksteihin ja paremmin elämänhallintaan kykeneväksi katsottujen väestöryhmien pariin. Samalla pimeän pelaamisen paikkoja on entistä enemmän. Näissä tarjottaviin entistä tehokkaammin asiakkaitaan hyväksikäyttäviin ulkomaisten toimijoiden peleihin menettävät rahojaan erityisesti valmiiksi pikavippien takia velkakierroksessa olevat huono-osaiset. Pelaamisen ikärajoja ja nuorten toimintaa valvotaan pääosin hyväosaisissa perheissä.

Järjestöt kiihtyvän syrjäytymiskiirteen uhrien asianajajina

Vastakkainasettelevassa yhteiskunnassa on kysyntää päihdetyölle. Tehokas päihdepolitiikka on onnistuneesti säädellyt väestötason käyttöä, mutta monitahoiset ongelmat kasaantuvat tietyille ryhmille ja laittomien päihteiden käyttö on heidän parissaan kasvussa. Erityisesti huono-osaisten kohdalla hoidolta ja laajemminkin heitä tavoitavilta terveyden sekä hyvinvoinnin peruspalveluilta puuttuu yhteiskunnan tuki. Ongelmia pidetään henkilökohtaisina valintoina, jotka tulisi myös hoitaa yksityisesti.

Vastakkainasetteleva “me vastaan ne” -ajattelu on kasvussa, ja väestöryhmien välinen empatia on heikkoa. Samanmielisten yhteisön ja aseman suojelu sekä rangaistusten pelko ovat johtaneet poliittisten ääri liikkeiden nousuun, mikä kiihdyttää valtion kurinpitoa entisestään. Hyväosaiset ryhmät pitävät yhteisönsä suljettuina. Vähäosaisempia auttava vapaaehtoistyö on laskussa. Samalla päävastuuta palveluiden tuottamisesta on siirretty kolmannelle sektorille ja syrjäytyneet ajautuvat hakemaan tukea toisiltaan ja järjestöiltä.

Leimaava yhteiskunta edellyttää tukea. Tiukka sääntely aiheuttaa muutoksia markkinoihin. Pimeät markkinat, ja sitä myötä rikollisuus, kasvavat. Tällä oikeutetaan rangaistusten ja sääntelyn tiukentamista. Leimaantumisen ja rangaistuksen uhkien kasvaessa myös hoidon saaminen vaikeutuu. Rangaistukset syrjäyttävät entisestään haittojen ja ongelmien hoitoa, ja ennaltaehkäisevä työkin kapeutuu toisaalta

julkiseen sääntelyyn painottuvaksi, toisaalta moniongelmaisten ihmisoikeuksien ajamiseksi ja käytön haitoista voimakkaasti kärsivien parissa tehtäväksi haittojen vähentämistyöksi. Kiihtyvä sosiaalinen syrjäytyminen edellyttäisi heille suunnattuja tukitoimia, mutta ehkäisevän tuen ja rakenteellisten laaja-alaisten sote-palvelujen sijaan yhä enemmän vastuuta kantava kolmas sektori onnistuu tarjoamaan marginalisoituneille ja syrjäytymisvaarassa oleville ainoastaan korjaavaa työtä.

Yksilöllistyneessä yhteiskunnassa yksilöllisen työotteen merkitys korostuu ehkäisevässä työssä. Palveluita kohdennetaan hyvinkin tarkasti erilaisille demografisille ryhmille. Myös yksilöllinen osallistuminen epävirallisiin omia intressejä ja tarpeita vastaaviin yhteisöihin kasvaa. Ehkäisevä työ hyödyntää digitaalisia alustoja, joita hyödyntämällä ne järjestävät matalan kynnyksen vertaistukea ja -kohtaamisia myös moniongelmaisille.

Järjestöjen kaventuvat toimintaedellytykset

Ehkäisevän työn toimijoilla on erityisesti kaksi tehtävää. Toimijat puolustavat sekä heikompiosaisten että päihteidenkäytön haitoista jo kärsivien oikeuksia. Lisäksi ne vakuuttavat tutkimusperustaisen ja laajasti eri väestönosia tavoittavan ehkäisevän päihdetyön olevan tarpeellista. Ehkäisevän päihdetyön oikeutus on ahtaalla, sillä työn nähdään kohdistuvan yhteiskunnassa stigmatisoituihin ja osin laillisuuden rajamailla ja ulkopuolella toimiviin ryhmiin.

Päihdetyölle uusia, rajatumpia kohderyhmiä. Päihdetyölle tunnustetaan selkeämmin rajattuja kohderyhmiä, joiden vaativiin haasteisiin pyritään tarjoamaan asiantuntija-apua. Työ on usein luonteeltaan korjaavaa. Ehkäisevän työn toimijat eivät ole tulipalojen sammuttamiseen keskittyessään onnistuneet kehittämään ja brändäämään sääntelyä ja haittoja vähentävää työtä laajempaa ehkäisevää työtä onnistuneesti. Esimerkiksi keskituloisten, varakkaiden ja keski-ikäisten haasteet ja tarpeet nousevat agendalle, mutta kuitenkin korjaava ulottuvuutta painottaen. Ehkäisevän työn asialistalla ovat myös “aivodoping”, piristeet ja unilääkkeet, joita pimeät markkinat nostavat saataville paineita aiheuttavassa yhteiskunnassa. Usein ote näihinkin on kuitenkin hoitava eikä haitallisimpiin käyttötapoihin tai itse käyttöön tehokkaasti puuttuva.

Paperittomien hoito on entistä tärkeämpi osa ehkäisevän päihdetyön agenda. Myös esimerkiksi kriisityön ja jengityön merkitys on korostunut. Ehkäisevän työn järjestöt kehittävät korjaavan työn malleja tarjotakseen tukea päihteidenkäyttäjille. Tässä onnistutaan, ja myös korjaavan työn tutkimusperustaisuus ja vaikuttavuuden osoittamisen kyky parantuu. Näin koitetaan puuttua kaikista heikoimmassa asemassa olevien ongelmien kasautumiseen.

Asiantuntijoita tarvitaan sekä vaikuttavan ehkäisevän työn paikan puolustamiseen että

rakenteellisten päihdetyön keinojen ajamiseen huonosti toteutetun sääntelyn, korjaavien toimenpiteiden ja rangaistustoimenpiteiden rinnalle. Ehkäisevän työn toimijoiden yhteiskunnallisen vaikuttamisen agendalla on ensinnäkin vahvemmin inhimillinen kaikille hoidon takaava päihdepolitiikka. Toisaalta ehkäisevän työn toimijat kannattavat alkoholisääntelyn ylläpitoa, mutta he samalla ajavat äärimmäisiksi kärjistyneistä huumeiden käyttörangaistuksista luopumista. Irtiotto vallitsevasta päihdepolitiikan linjasta on selkeä. Kolmanneksi he ajavat ehkäisevän työn vielä parempaa resursointia ja tutkimuspohjaisuutta, jotta sääntelyn kansanterveysvaikutuksia voitaisiin entisestään tehostaa ja että sen rinnalla riittäisi resursseja kehittää Suomessakin muita ehkäisevän työn muotoja samoin kuin myös muita sote-palveluita. Ehkäisevän työn toimijat pureutuvat vahvemmin oman agendansa perustelemiseen tutkimustiedolla ja vaikuttavuuden osoittamisella.

Rahoituskanavat pysyvät samoina tai heikentyvät. Tässä tulevaisuudessa järjestöjä rahoitetaan edelleen julkisesti ja osin rahapelimonopolin kautta, mutta varoja ohjataan yhä enemmän hyväosaisten valitseville järjestötyön aloille. Päihdetyö ei ole näiden intressien keskiössä. Järjestöjen rahoituskanavia ovat näiden lisäksi varainkeruu ja lahjoitukset sekä yritysmaailman sponsoroinnit.

Näin toteutui Kurilla kehittyvien isänmaa -skenaario

Säntely ja asenteet

Suomen kansanterveyspolitiikassa painotetaan päihde- ja pelibisneksen kontrollointia.

Laaja valinnanvapaus tulee voimaan sote-palveluissa.

Päihde- ja peliyhtiöt vastaavat kontrollointiin aggressiivisella ja tehokkaalla päihdepolitiikan mustamaalauksella ja esittävät linjan yksilön valinnanvapautta rajoittavana.

Suomalaisessa mediassa ruoditaan korkean profiilin julkisuuden henkilön huumeisiin liittyvää kuolemaa ja yhteyksiä rikollisuuteen.

2020-luvun alun päihdepolitiikan julkinen tuki rapautuu. Julkinen valta on siirtänyt vastuun ehkäisevästä työstä järjestöille eikä tuo sitä agendalle.

Tasapäästämistä vastaan taistelevat vapaakoulukokeilut alkavat, yksityisiä kouluja lisätään.

Robottiautot yleistyvät nopeasti ja vähentävät rattijuopumuksia.

Valtio leikkaa tutkimusrahoitusta, tutkimustietoa kansanterveyspolitiikan vaikutuksista on vähemmän saatavilla.

Populistisesti ohjatun valtion kansanterveyspolitiikka painottaa yksilön kontrollointia. Tehokeinoina uhkailu ja näyttävät rangaistukset toiminnan vaikuttavuuden sijaan.

Väestön kuplaantuminen vähentää ihmisten empatiaa, globaalit yhteiskunnalliset mullistukset saavat korostaa ihmisten turvallisuushakuisuutta ja kontrollin tarvetta.

Yhteisöt

Julkisessa keskustelussa korostuu sekä positiivinen päihdepolitiikka että yksilön oma vastuu terveydestä ja hyvinvoinnista.

Ehkäisevää päihdetyötä ei nähdä tärkeänä poliittisen keskustelun aiheena.

Hyvinvointiyhteiskuntaa kyseenalaistavat äänet saavat tilaa politiikassa, palvelut halutaan rajata omiin ja mahdollisimman nuhteettomiin kansalaisiin.

Bisneksen kontrolloinnin katsotaan olevan pienten yhteisöjen menestyksen tiellä.

Suomessa vallitsee toisaalta yksilökeskeinen ja liberaali, toisaalta konservatiivinen sääntöjen arvoilmapiiiri.

Taloudellinen epävarmuus ja syrjäytyminen johtaa vahvojen johtajien kaipuuseen ja autoritaarisuuden kannatuksen kasvuun.

Perhekäsitys on voimistunut ja kaventunut. Yhteiskunnan kasvanutta epätasaa pidetään oikeutettuna.

2020

2025

2030

Digiyhteisöjen yhteiskunta

Yhteen veto

Vuonna 2030 Digiyhteisöjen yhteiskunnassa vallitsee luottamuksellinen ilmapiiri. Oikeudenmukaista yhteiskuntaa arvostetaan, ja ihmiset luottavat julkisten palveluiden valmiuksiin tukea väestön hyvinvointia. Luottamuksen ilmapiiriä vahvistaa myös yksilöiden luotto muihin kansalaisiin ja yhteisöihin. Yksilö osallistuu ja kokee kuuluvuutta yhä useammin perinteisten yhteisöjen ulkopuolella.

Huumeiden käyttörangaistuksista on luovuttu, pelimonopoli on purettu ja alkoholimonopoli säilytetty. Huumeiden satunnaiskäyttö on yleistynyt kaikissa ikäryhmissä. Käyttörangaistuksista luopuminen on vähentänyt yleisesti päihteidenkäytön leimaavuutta. Laillinen päihde- ja peliteollisuus kehittää uusia tapoja vaikuttaa yksilön käyttäytymiseen esimerkiksi kohdennetun markkinoinnin, saatavuuden, uusien tuoteperheiden ja lobbauksen kautta.

Suomen kansantalous kasvaa maltillisesti. Kasvun myötä julkisia palveluita voidaan sekä ylläpitää että kehittää. Digitaalinen Suomi perustuu käyttäjälähtöisille eri sektorien digitaalisille palveluille sekä yksilöiden hyvälle digikyvykkyyksille. Valtion tiukka verotuslinja kattaa myös päihde- ja peliverotuksen, mikä on ylläpitänyt valtion resursseja puuttua haittoihin sekä tukea koulutus- ja sote-sektoria.

Digiyhteisöjen yhteiskunnassa kansalaistoiminta on aktiivista, mutta perinteiset yhteisöjen muodot eivät kiinnosta samalla tavalla kuin ennen. Esimerkiksi vapaaehtoistyötä tehdään lähinnä keikkaluontoisesti neljännen sektorin kautta ja digitaalisten kanavien välityksellä. Globaalit digipelaamisen yhteisöt ovat nuorille merkittäviä osallistumisen areenoita.

Muutokset päihteiden ja pelaamisen lainsäädännössä ja asenteissa muuttavat ehkäisevän päihdetyön painopisteitä. Segmentoituneet kohderyhmät ja vaikea tarpeiden ennakointi heikentävät työn suunnittelua, ja ehkäisevän päihdetyön toimijat tekevät yhteistyötä uudenlaisten palveluntarjoajien kanssa.

Huomionarvoista tässä yhteiskunnassa

- Huumeiden käyttörangaistuksesta luovuttu ja ilmapiiri suvaitseva
- Juurtunut digitalisaatio

Rangaistuksesta luovuttu ja ilmapiiri suvaitseva

Vuonna 2030 huumeiden käyttörangaistuksesta on luovuttu ja käyttö määritellään hallinnolliseksi rikkeeksi. Muuttunut lainsäädäntö on lisännyt kokeilujen määrää ainakin hetkellisesti ja moninaistanut päihteidenkäyttöä. Valtion tiukka verotus on lisännyt valmiuksia puuttua päihteidenkäytön haittoihin ja tukea koulutus- ja sote-sektoria. Valtio resursoi ja kehittää uusia interventioita päihteiden ja pelaamisen ongelmakäytön ennaltaehkäisemiseksi samalla kun markkinavoimat pyrkivät taustalla vaikuttamaan yksilön käyttäytymiseen.

Vahvalla valtiolla on edellytykset ja paineet ehkäistä pelaamisen ja päihteidenkäytön haittavaikutuksia. Valtio pyrkii sekä tukemaan hyvinvointia tukevia päätöksiä paikallistason julkishallinnossa että kannattaa tutkimustietoon perustuvien menetelmien kehittämistä päihteiden ja pelaamisen haittojen ehkäisemiseksi. Valtio on kehittänyt käyttöriskosten luopumisen yhteydessä kustannustehokkaan mallin, jossa kyetään arvioimaan yksilön hoidon tarve ja ohjaamaan hänet sujuvasti palveluiden piiriin.

Päihdekulttuuri on suvaitsevaisempi ja ongelmakäytön tunnistaminen hankalaa. Käyttörangaistuksesta luopuminen on lieventänyt päihteidenkäytön leimaavuutta. Kokonaiskäytön lisääntyessä myös yleiset käsitykset ongelmakäytöstä ja siedettävästä ongelmien tasosta ovat muuttuneet. Vanhat riskirajat ovat monessa ihmisryhmässä alkanee tuntua kohtuuttomilta, ja valtion toimesta varhaisen puuttumisen työkalut uudistetaan huomioimaan nämä tarpeet.

Päihteidenkäyttö yleisesti lisääntyy erityisesti nuorten ja ikääntyneiden keskuudessa. Päihteitä kokeillaan aiempaa nuoremmalla iällä, ja nuorten päihteiden kokonaiskäyttö on kasvanut. Esimerkiksi 2010-luvulla laskussa ollut nuorten alkoholinkäytön trendi on kääntynyt uudelleen nousuun. Käyttörangaistuksesta luopuminen on lisännyt päihdekokeiluja ja päihteidenkäyttöä, ja muuntohuumeiden laittomat markkinat ovat löytäneet kasvavan asiakaskunnan nuorista aikuisista. Nuorempana aloitettu päihteidenkäyttö johtaa päihdeongelmien ilmenemiseen yhä nuorempien keskuudessa ja toisaalta pitkäkestoisten ja vakavien päihdehaittojen yleistymiseen.

Lisääntyneiden päihdehaittojen ohella erityisenä haasteena on ikääntyneiden alkoholinkäyttö. Päihteidenkäytön kokonaiskasvua selitetään muuttuneella lainsäädännöllä, ja kehityksen ennakoidaan tasaantuvan pitkällä aikavälillä. Trendiä loiventaa koulutustason kasvu ja tutkimustiedon lisääntyvä määrä, mutta kokonaisuutena tilanne huolestuttaa monia.

Juurtunut digitalisaatio

Vuonna 2030 Suomi on toimiva digiyhteiskunta, joka perustuu käyttäjälähtöisille digitaalisille palveluille sekä kansalaisten digikyvykkyyksille, joita tuetaan koulutuksilla. Päihde- ja mielenterveystyöstä merkittävä osuus tapahtuu etänä. Suomalainen ehkäisevä työ on osannut tarttua digitalisaation ja on kansainvälisesti arvostettua. Rahapelaaminen on lisääntynyt digipelaamisen kasvun myötä. Rahapelimonopolin purun myötä ulkomaiset toimijat ovat tulleet Suomen markkinoille.

Monopolin purku tuo uudet toimijat rahapelimarkkinoille. Rahapelimonopolin purku yhdessä digitalisaation kanssa on kasvattanut ja monipuolistanut suomalaisia 24/7 toimivia digitaalisia rahapelimarkkinoita. Lisenssimallilla on tavoiteltu sekä yksilön valinnanvapautta että valtiolle menevien pelituottojen kasvua. Valtion pelivero on korkea. Verotuksen tuotoilla taataan tuottoja valtiolle ja pyritään takaamaan pelaamisen valvonta.

Digipelaaminen lisääntyy, ja raha- ja digipelaamisen välinen raja on osittain sumentunut. Digipelaaminen yleistyy ja kiinnostaa yhä nuorempia. Vuorovaikutusmahdollisuudet ja uudenlaiset tavoitteet ovat digipelaamisen piirteitä, jotka osaltaan ovat lisänneet nuorten sitoutuneisuutta ja riippuvuutta pelaamiseen. Toisaalta ne ovat mahdollistaneet digipelien hyödyntämisen ehkäisevässä työssä, kun peleillä voidaan tehokkaasti kehittää nuorten sosiaalisia ja

ongelmanratkaisutaitoja sekä vahvistaa myös muita suojaavia tekijöitä kuten yhteisöllisyyttä.

Yhä vangitsevammaksi kehittyneet pelit aiheuttavat myös ongelmallisia pelisuhteita, ja riippuvuuden johtava ja muu ongelmallinen pelaaminen tapahtuukin lähes poikkeuksetta digiympäristöissä. Erityisen voimakkaasti tavoittavuuttaan verkossa on kasvattanut kansainvälinen rahapeliteollisuus, jonka toiminta on monopolin purkauduttua vapautunut. Väestötasolla pelaamisen psyykkiset, fyysiset, taloudelliset ja sosiaaliset haitat ovat lisääntyneet. Ikääntyvä väestö on digiosaajia, joiden parissa yleistyneitä digipelaamisen haittoja pidetään isona yhteiskunnallisena ongelmana.

Julkishallinto kehittää digitaalisia ehkäisevän työn keinoja. Uusilla välineillä halutaan tunnistaa riskikäyttäytymistä ja riskitekijöitä sekä tarjota apua etänä. Päihdetyön

digitaalisilla palveluilla tukea kyetään tarjoamaan kohdennetummin, kustannustehokkaammin ja monipuolisemmin myös syrjäseuduille tai hyvinkin harvinaisia riskitekijöitä omaaville. Yhteiskunnan suvaitseva ilmapiiri tukee yksilön hoitoon hakeutumista, ja sallivia asenteita halutaan tietoisesti vahvistaa.

Digitaalisissa yhteisöissä viihdytään. Harrastuksille, ajatuksille ja toimintatavoille perustuvat virtuaaliyhteisöt ovat merkittäviä ajanvieton ja toiminnan muotoja. Esimerkiksi digipelaamisen yhteisöt ovat nuorille merkittäviä yhteisöllisyyden tunnetta lisääviä osallistumisen areenoita.

Digitalisaatio tarjoaa välineitä yksilöllisten riskitekijöiden monitorointiin ja niihin ehkäisevästi puuttumiseen. Vuonna 2030 keskustelubotit, tekoälyyn pohjautuvat ratkaisut ja uudet digitaaliset välineet ovat ehkäisevän työn arkea. Uusien teknologioiden avulla eri kohderyhmien tavoittaminen on helpompaa ja taloudellisempaa kuin aikaisemmin. Palveluiden ulkopuolelle kuitenkin jää esimerkiksi paperittomia ja niitä, joille digiympäristössä toimiminen on vaikeaa. Myös yksilön digiosaava lähiyhteisö, kuten vanhemmat, ovat omasta aktiivisuudestaan riippuen tukemassa ja valvomassa lapsen kohtuullista digiympäristössä toimimista, ja osa lapsista jää digitaalisissa ympäristöissä yhä yksinäisemmiksi ja suojattommiksi.

Vahvat yhteisöt järjestöjen voimavarana

Vuonna 2030 vahva valtio kykenee rahoittamaan, kehittämään ja tarjoamaan ehkäisevää työtä olemassa oleviin ja laajalti tunnistettuihin päihteidenkäytön ja pelaamisen riskeihin. Ehkäisevän työn järjestöt toimivat julkisten ja yksityisten toimijoiden kanssa joustavasti täydentäen ja tukien heidän vahvaa hyvinvointia mahdollistavaa työtään eri sektoreilla.

Perinteisten järjestöjen rahoituspohja on myllerryksessä. Rahapelimonopolin purun myötä järjestöt tarvitsevat uusia rahoituskanavia. Ehkäisevän työn rahoitusta on jouduttu paikkaamaan myös päihde- ja peliteollisuuden tuilla, mutta tämän käytännön eettisistä ristiriidoista keskustellaan kiivaasti. Tämä rahoitus on osaltaan edistänyt rahapelimonopolin purkua ja osin myös vahvistanut alkoholimonopolin

kyseenalaistavia ääniä ja todennäköisesti vaikuttanut myös huumeiden käyttörangaistusten purkamiseen. Valtio korvamerkitsee rahapelien lisenssimallin verotuloja sote-järjestöille, kulttuuritoimijoille ja urheiluun, mutta avustustaso on merkittävästi pienempi kuin aikaisemmin.

Ehkäisevän työn paikka tulee perustella tarkasti. Vaikka vahvat instituutiot ja niiden laaja kannatus tukevat kansanterveysperustaista alkoholisääntelyä, huumeiden käyttörangaistuksista luopuminen ja rahapelimonopolin purku edellyttävät järjestöjen ehkäisevän työn uutta perustelua. Ehkäisevän työn järjestöt ovat yhdessä onnistuneet osoittamaan mitattavat vaikutuksensa sekä kansanterveyteen että talouskehitykseen ja siten lunastaneet paikkansa yhteiskunnallisena vaikuttajana. Vaikuttavuusnäyttö on osaltaan auttanut ylläpitämään vaikuttavaa alkoholipolitiikkaa. Järjestöillä on tärkeä rooli sekä keskusteluissa kuluttajansuojasta että päihdeyhtiöihin kohdistuvassa edunvalvontatyössä. Ehkäisevän työn kentän haaste on silti perustella, mikä sen asema on etänä tapahtuvan kevythoidon ja sairaudenhoidon ohessa.

Ehkäisevää työtä tehdään uusilla toimintamalleilla. Valtio on rahoittanut tietoperustaisten, matalan kynnyksen ehkäisevän työn mallien

kehittämistä julkiselle sektorille. Hyvin pärjäävien keskuudessa painopiste on haittojen vähentämisessä kun taas ikäihmisten keskuudessa se on alkoholin ongelmakäytössä ja yleisen toimintakyvyn ja positiivisen osallisuuden ylläpidossa. Ehkäisevä työ hyödyntää digitaalisia ratkaisuja, joilla yksilön hyvää elämää tukevia palveluita tarjotaan vuorokauden ympäri ja syrjäseuduille. Keino- ja sekatomellisuuden avulla elämänhallintaa tukevat palvelut ja ohjelmat perustuvat moniaistisiin kokemuksiin, ja niitä on integroitu hyvin myös koulutus- ja sote-sektoreiden rakenteisiin. Samalla tekoälyn avulla ongelmakäytön riskitekijät voidaan tunnistaa jo ennen ongelmien puhkeamista ja yksilö ohjata kustannustehokkaasti tuen piiriin.

Vakiintuneiden järjestöjen ulkopuolinen ns. neljäs sektori toimii kansalaistoiminnan moottorina. Toimintaympäristön muutokset, kuten järjestöjen rahoituksen uudet kanavat ja digitalisaatio, ovat tehneet neljännen sektorin toiminnasta merkittävän yksilöiden osallistumisen muodon. Vapaaehtoistyö tapahtuu usein keikkaluontoisesti, joustavasti ja digipalveluiden kautta. Neljäs sektori on pystynyt paikkaamaan osin heikentyneen järjestösektorin roolia ja ehkäisevän työn tarvetta.

Näin toteutui Digiyhteisöjen yhteiskunta -skenaario

Säätely ja asenteet

Tupakka- ja alkoholiteollisuus kilpailevat kannabiskaupan omistajuudesta.

Nuorten päihdekokeilut ovat yleistyneet ja ilmapiiri käyttöön on sallivampi.

Pelimonopoliin purku on suuri teema eduskuntavaaleissa: liberaali ajattelu lisääntyy.

Päihteidenkäytön rankaisemista kannattavalla politiikalla ei ole kansanluottamusta, ministeriksi nostetaan poliitikko, joka on julkisesti kertonut aikaisemmista huumekokemuksistaan.

Kannabiksen käyttörangaistuksista luovutaan koko EU-alueella.

Päihteiden ongelmakäyttö ymmärretään sosiaali- ja terveystieteiden poliittisena eikä rikosoikeudellisena asiana.

Yhdysvalloissa ja Kanadassa todetaan laajan kannabiksen markkinaehtoisien laillistaminen olleen virhe, jossa suurimpia voittajina olivat ylikansalliset kannabisyhtiöt. Käyttö ja haitat etenkin nuorten parissa kasvoivat, ja päihteisiin liittyvä eriarvoisuus on kasvanut.

Yhteisöt

Valtion verotuksella taataan varat yhdenvertaisiin kouluihin ja päiväkoteihin sekä laadukkaisiin vanhushuoneistoihin.

Oppivelvollisuuskäytäntöä päätetään nostaa ja jokaiselle nuorelle taataan harrastus, opiskelu ja työ.

Vanhusväestöstä nykyistä suurempi osa onnistutaan pitämään työelämässä ylläpitämällä digitaalisia.

Digitaidot ja itsesääntely kuuluvat peruskoulun oppimäärään ja varhaiskasvatukseen.

Valtio priorisoi eriarvoisuutta ennaltaehkäisevää koulutusjärjestelmää ja resursoi siihen.

Työllisyys on noussut hyvän syrjäytymistä ehkäisevän työn takia ja uusia yrityksiä syntyy perustulon tuella.

Terveystietoa opiskellaan digiympäristössä ja yksilöllistetyn tiedon avulla.

Ymmärrys ehkäisevän työn arvosta ja tehokkuudesta on lisääntynyt, ja eri väestöryhmiä tavoitettiin palveluihin satsataan.

2020

2025

2030

LOPUKSI:

Mitä opimme ehkäisevän päihdetyön skenaarioista?

Tämän skenaariotyön tavoitteena on ollut määritellä neljä erilaista mahdollista yhteiskunnan tilaa vuodelle 2030, sekä hahmotella niihin johtavat kehityspolut. Emme vielä tiedä, minkälainen yhteiskuntamme tasa-arvokehityksen ja päihdepolitiikan linja tulee olemaan, mutta toivomme ehkäisevän päihdetyön olevan silloin vähintäänkin yhtä laadukasta kuin nyt, ja ehkäisevän päihdetyön toimijoiden olleen osaltaan aktiivisesti rakentamassa hyvinvointia mahdollistavaa yhteiskuntaa.

Tulevaisuusskenaarioita luodessa opimme, että tarve ehkäisevälle päihdetyölle ei tule katoamaan, mutta sille yhteiskunnassamme rajattu kenttä voi näyttää hyvinkin erilaiselta eri kehityskulkujen seurauksena. Päihde- ja rahapelipoliittisen keskustelun keskiössä voivat olla kysymykset esimerkiksi ikääntyneiden tai maahanmuuttajien raha- ja digipeliriippuvuudesta tai vaikkapa päihteiden käytön rangaistavuuden tiukentamisen tai purkamisen seurauksiin reagoimisesta. Ennen kaikkea opimme, että tulevaisuus voi viedä meitä moneen suuntaan, ja että näihin kehityskuluihin vaikuttamiseksi tulevaisuutta on tärkeää miettiä nyt. Ne askeleet, jotka saattavat tänään näyttää pieniltä, voivat vuosien ja vuosikymmenten saatossa kumuloitua hyvinkin merkittäviksi kehityskuluiksi.

Toivomme tämän skenaariotyön tarjoavan EHYTin omaan strategiatyöskentelyyn näkökulmia sen hahmottamiseksi, mitkä muutokset ovat järjestöllemme pitkällä aikajänteellä olennaisia, ja miten voimme järjestönä olla rakentamassa mahdollisimman vaikuttavaa ehkäisevää päihdetyötä sekä kaikkien hyvinvointia tukevia yhteisöjä.

Samalla toivomme tämän skenaariotyön virittävän yhteiskunta- ja päihdepoliittista keskustelua laajemminkin. Tällä työllä haluamme kannustaa niin ehkäisevän päihdetyön toimijoita, järjestöjä, yrityksiä kuin muitakin yhteiskunnan toimijoita yhdessä miettimään omaa rooliaan vaikuttavan ehkäisevän päihdetyön kehittämisessä, sekä laajemminkin hyvän tulevaisuuden yhteiskunnan rakentamisessa.

Taulukko 1:
Tulevaisuustaulukko työn taustalla

Skenaarioiden muodostamisen pohjalla oleva tulevaisuustaulukko

MUUTTUJAT	Peli- ja päihdepolitiikka ja ilmapiiri	Yhteiskunnan eriarvoistuminen	Talustilanne	Digitaalinen osaaminen	Yksilön luottamus	Päävastuu yksilön hyvinvoinnista ja pärjäämisestä	Järjestökentän pääpaino (erit. sote)	Vapaaehtoistoiminnan rooli
ARVO 1	Vapaata kilpailua painottava	Tasa-arvoinen yhteiskunta	Kansantalous kasvanut maltillisesti	Digitaaliset kyvykkyudet levinneet laajalti yhteiskunnassa	Yksilö luottaa instituutioihin	Vastuu valtiolla	Vahvat järjestöt ja säätöt	Vapaaehtoistyö hyväksytty laajasti osana työllistymistä
ARVO 2	Kansanterveysperustainen päihdepolitiikka	Eriarvoinen yhteiskunta	Kansantalous taantunut	Digitaaliset kyvykkyudet polarisoituneet	Yksilö luottaa vertaisiin ja lähiyhteisiin	Vastuu lähiyhteisöllä ja kolmannella sektorilla	Kansalais-toimintaa perinteisten järjestöjen ja säätöiden ulkopuolella	Vapaaehtoistyö jatkunut ja vahvistunut
ARVO 3			Kansantalous kasvanut voimakkaasti		Yksilö ei juuri luota muihin	Vastuu yksilöllä itsellään	Yritykset tuottavat enemmän järjestöille kuuluneita toimintoja	Ihmiset tekevät vapaaehtoistyötä nykyistä vähemmän
ARVO 4						Vastuu yrityksillä	Valtion ja kuntien rooli vahvistuu suhteessa ihmisten hyvinvointiin	

Pohjolan hyvinvointivaltio samoilla raiteilla
Oman onnensa seppiä Suomi
Kurilla kehittyvien isänmaa
Digiyhteisöjen yhteiskunta

Kuva 1:
Kaksi keskeistä muuttujaa, neljä skenaariota

Skenaarioiden tekijät

Demos Helsinki

Leena Alanko
Mirja Hämäläinen
Christopher Rowley
Satu Korhonen
Rosa Smolander
Aleksi Neuvonen

EHYT ry

Hanna Heikkilä
Juha Mikkonen
Tuomas Tenkanen
Nina Karlsson
EHYT ry hallitus ja henkilöstö

Haastatellut asiantuntijat

Elina Kotovirta, sosiaali- ja terveysministeriö STM
Ismo Tuominen, sosiaali- ja terveysministeriö STM
Jaana Markkula, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL
Janne Nikkinen, Riippuvuuksien, yhteiskunnallisen sääntelyn ja hallinnan tutkimuskeskus (CEACG)
Mari Pajula, sosiaali- ja terveysministeriö STM
Tapani Kauppinen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL

Sidosryhmätyöpajan osallistujat

Anne Babb, International Blue Cross
Eero Väisänen, Siskot ja Simot ry
Eeva Ollila, Suomen Syöpäyhdistys ry
Elina Rautiainen, Itä-Suomen yliopisto
Erika Turunen, Suomen Icehearts ry
Hanna Ollila, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL
Heikki Luoto, Nuorten mielenterveysseura - Yeesi ry
Henry Vistbacka, Humaania Päihdepolitiikkaa ry
Leo Stranius, Kansalaisareena
Mervi Hara, Suomen ASH ry
Mia-Marisa Ranta, Tukikohta ry
Niina-Maria Nissinen, Folkhälsan Research Center
Reetta Pauni, Mannerheimin Lastensuojeluliitto
Saskia Halminen, Folkhälsans Förbund Nyland
Timo Lehtinen, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

**DEMOS
HELSINKI** /

